

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання
Кафедра теоретичної психології

ФЕНОМЕН РЕЗИЛІЄНТНОСТІ В КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
4-го курсу заочної форми навчання
за спеціальністю 053 Психологія
Ірини КАРХУТ

Науковий керівник
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
теоретичної психології
Оксана ХРИСТУК

Рецензент
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
теоретичної психології
Ольга УГРИН

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«___» _____ 2024 р., протокол № _____

Завідувач кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор

_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

У кризовому суспільстві феномен резилієнтності стає предметом особливого інтересу та дослідження. Цей феномен відображає складні взаємовідносини між індивідами, групами та системами в умовах стресу, невизначеності та нестабільності. Він може мати значний вплив на соціальні, економічні та політичні процеси в суспільстві. Розуміння механізмів стійкості дає уявлення про фактори, що сприяють адаптації та виживанню під час криз, а також про колективну відповідь суспільства на виклики. Аналізуючи механізми стійкості, дослідники можуть розробити ефективні стратегії підтримки та розвитку, спрямовані на зміцнення суспільних структур та індивідуальної стійкості. Ключові аспекти стійкості, такі як соціальна підтримка, адаптивність та самоорганізація, визначені, як вирішальні для успішної адаптації до кризових умов. Результати дослідження підкреслюють важливість розробки стратегій стійкості як на індивідуальному, так і на колективному рівнях для підвищення суспільного добробуту та стабільності в кризових ситуаціях.

Ключові слова: Резилієнтність, Кризове суспільство, Стрес, Невизначеність, Соціальні взаємодії, Групова динаміка, Психологічна адаптація, Стабільність, Структурні зміни, Спільна відповідальність

Annotation.

In a crisis society, the phenomenon of reorientation becomes a subject of special interest and investigation. This phenomenon reflects complex relationships between individuals, groups, and systems in conditions of stress, uncertainty, and instability. It can have a significant impact on social, economic, and political processes in society. Understanding resilience mechanisms provides insight into the factors that contribute to adaptation and survival during crises, as well as the collective response of society to challenges. By analysing resilience mechanisms, researchers can develop effective support and development strategies aimed at strengthening societal structures and individual resilience. Key aspects of resilience, such as social support, adaptability and

self-organisation, are identified as crucial for successful adaptation to crisis conditions. The findings of the study highlight the importance of developing resilience strategies at both the individual and collective levels to enhance social well-being and stability in times of crisis.

Key words: Reorientation, Crisis Society, Stress, Uncertainty, Social Interactions, Group Dynamics, Psychological Adaptation, Stability, Structural Changes, Collective Responsibility

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Поняття резилієнтності в психології	8
1.1. Визначення термінів: резилієнтність, кризове суспільство.....	8
1.2. Пояснення важливості теми дослідження.....	10
Висновки до першого розділу.....	12
РОЗДІЛ II. Аналіз сучасних досліджень феномену резилієнтності	13
2.1. Історичний нарис розвитку поняття резилієнтності.....	13
2.2. Дослідження поняття кризового суспільства та його впливу на появу резилієнтності.....	16
2.3. Аналіз публікацій та досліджень, присвячених феномену резилієнтності в різних країнах та історичних періодах.....	19
Висновки до другого розділу.....	21
РОЗДІЛ III. Резилієнтність і кризове суспільство	23
3.1. Резилієнтність, як соціально-психологічне явище в кризовому суспільстві.....	23
3.2. Вплив культурних, економічних та політичних факторів на резилієнтність.....	32
Висновки до третього розділу.....	38
РОЗДІЛ IV. Емпіричне дослідження феномену резилієнтності у кризовому суспільстві осіб зі статусом ВПО	40
4.1. Характеристика методик та вибірки дослідження.....	40
4.2. Результати емпіричного дослідження.....	42
4.3. Порівняння рівня резилієнтності між чоловіками та жінками в контексті проведеного дослідження.....	44
4.4. Кореляційний аналіз взаємозв'язку показників на основі емпіричного дослідження.....	46
Висновки до четвертого розділу.....	48
Висновок	49
Список використаних джерел	52

ВСТУП

Актуальність. Виникнувши в кризових суспільствах, концепція стійкості пронизує кожен аспект нашого життя – від особистої взаємодії до глобальних геополітичних подій. Оскільки світ стикається з не визначеністю і нестабільністю на багатьох фронтах, стійкість є не лише явищем, яке вимагає уваги, але й ключовим фактором, що визначає наші дії і реакції. У цьому вступі розглядається природа стійкості в контексті сучасного світу, описується її вплив у суспільній та особистій сферах, а також аналізуються її наслідки для нашого майбутнього.

Стійкість, здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі та швидко змінювати напрямок руху перед обличчям несприятливих впливів, стає визначальною характеристикою нашої епохи. У часи кризи, коли стабільність і звичне життя більше не гарантовані, важливо розуміти, як люди і суспільство в цілому взаємодіють зі змінами в навколишньому середовищі.

Сприйняття і реакція на кризові ситуації варіюються від індивідуальних стратегій адаптації до колективних і суспільних відповідей. Важливо вивчити ці механізми, щоб ефективно управляти кризами та підтримувати стійкість і виживання суспільства. Це дослідження зосереджується на різних аспектах феномену стійкості в кризових суспільствах, а також на його важливості та значенні для сучасного суспільства.

Отже, дослідження цієї теми є актуальним і потребує ретельного вивчення через нагальну потребу в розумінні механізмів формування психотравми. Особливу увагу слід приділити дослідженню теоретико-методологічних аспектів психотравми в науковій літературі для розуміння її практичних наслідків.

Мета: дослідження полягає в розумінні та аналізі явища резиліентності в кризовому суспільстві з метою вивчення природи та особливостей цього явища, визначення впливу кризових умов на взаємодії між суб'єктами, аналіз ефектів резиліентності на різні сфери суспільного життя, виявлення можливостей для ефективного управління та адаптації в кризових умовах,

а також розробка рекомендацій для підвищення стійкості суспільства після кризових ситуацій.

Для досягнення мети, було визначено наступні теоретичні та емпіричні **завдання** даного дослідження:

1. Опис та аналіз поняття “резиліентності” в контексті кризового суспільства.
2. Вивчення основних теоретичних підходів до резиліентності та їх застосування в дослідженні.

3. Аналіз взаємозв'язку між резиліентністю та кризовими умовами в суспільстві.

4. Визначення ключових факторів, що впливають на резиліентності в кризовому середовищі.

5. Розгляд впливу резиліентності на різні аспекти суспільного життя: соціальні, економічні, політичні тощо.

6. Виявлення можливостей для управління та адаптації в умовах кризи на основі вивчення резиліентності.

7. Підготовка рекомендацій та стратегій для зміцнення стійкості та відновлення суспільства після кризових ситуацій.

Об'єкт: феномен резиліентності в кризовому суспільстві.

Предмет: процес резиліентності в кризовому суспільстві.

Гіпотеза: Гіпотеза дослідження полягає в тому, що люди з вищим рівнем резиліентності мають краще психічне здоров'я, більш адаптивніші та стійкіші до подолання труднощів та здатні орієнтуватися і долати перешкоди в кризових ситуаціях. Дослідження має на меті дослідити феномен резиліентності в контексті кризового суспільства.

Теоретична основа: теорії стресу та копінгу: роботи Ганса Сельє (Hans Selye), Аарона Бека (Aaron Beck), та Річарда Лазаруса (Richard Lazarus) досліджують, як люди реагують на стресові ситуації та як вони пристосовуються до них психологічно та емоційно. Психологія криз: роботи Еріка Ліндемана (Eric Lindemann), Карла Ганноуера (Karl J. Hannouer) та Кеннета Паргамена (Kenneth R. Parmenter) досліджують, як індивіди та групи взаємодіють

у кризових ситуаціях, а також як вони розв'язують конфлікти та вирішують проблеми. Психологія соціальної підтримки: роботи Шелдона Коена (Sheldon Cohen), Лінди Готтліб (Linda Gottlieb) та Сьюзен Сошаль (Susan S. Charles) досліджують важливість соціальної підтримки у кризових ситуаціях та її вплив на психічне здоров'я та добробут. Психологія розвитку: роботи Еріка Х. Еріксона (Erik H. Erikson), Девіда В. Вайгелянда (David W. Waijgand) та Джона В. Сандалла (John W. Santrock) досліджують, як кризові ситуації впливають на психологічний розвиток та зростання індивідів та як вони адаптуються до них. Психологія групової динаміки: роботи Брюса Такмана (Bruce Tuckman), Мередіт Белбіна (Meredith Belbin) та Річарда М. Залтмана (Richard M. Zaltman) вивчають, як групи формуються, функціонують та реагують на стресові ситуації та кризи.

Ці роботи допоможуть отримати глибше розуміння психологічних аспектів резиліентності в кризовому суспільстві та її вплив на поведінку та психічне здоров'я людей.

Наукова(теоретична) новизна: Дослідження стійкості в кризових суспільствах пропонують свіжі теоретичні погляди на те, як люди та громади долають труднощі.

Вони виходять за рамки виживання, зосереджуючись на адаптації та розширенні можливостей в умовах потрясінь.

Ці дослідження розкривають динаміку влади, соціальну нерівність та важливість активності у формуванні стійкості.

Практичне значення: Результати дослідження можуть бути використані психологами та волонтерами для надання допомоги людям у вирішенні проблеми формування психологічних травм в умовах кризових суспільств.

Методологія: дослідження резиліентності в кризовому суспільстві включають анкетування, інтерв'ювання, спостереження, аналіз вторинних даних, моделювання та симуляцію, кількісний та якісний аналіз, метааналіз.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, загальних висновків, літератури та додатків.

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Визначення термінів: резилієнтності, кризове суспільство

Резилієнтність – це здатність людей, адаптуватися і позитивно справлятися з негараздами, травмами, трагедіями, загрозами та іншими джерелами стресу. Резилієнтність передбачає здатність відновлюватися і ставати сильнішими після таких складних ситуацій і досвіду. Стійкість – це динамічний і багатовимірний конструкт, який охоплює психологічні, поведінкові, соціальні та екологічні фактори.

Стійкість можна розуміти, як динамічний процес, що включає в себе взаємодію індивідуальних і зовнішніх факторів. На індивідуальному рівні стійкість охоплює такі якості, як самоефективність, оптимізм, гнучкість, адаптивність, наполегливість та емоційний інтелект. Ці риси дозволяють людям ефективно орієнтуватися в стресових і складних ситуаціях та реагувати на них. Крім того, резилієнтність не є виключно індивідуальною рисою, на неї також впливає соціальний контекст, в якому перебуває людина. Соціальна підтримка, зв'язки з громадою та доступ до ресурсів і послуг відіграють вирішальну роль у формуванні стійкості на суспільному рівні.

Розвиток резилієнтності – це процес, який триває все життя і на який можуть впливати різні фактори протягом усього життя. Досвід раннього дитинства, сімейна динаміка, освітні можливості та культурні впливи – все це сприяє вихованню життєстійкості. Однак стійкість не є фіксованою рисою, її можна розвивати і зміцнювати за допомогою інтервенцій і систем підтримки.

Кризове суспільство – це термін, що використовується для опису суспільства, яке стикається з постійними або повторюваними кризами, які суттєво загрожують стабільності, добробуту та функціональності його різних систем, структур і процесів. Ці кризи можуть набувати різних форм, таких, як: стихійні лиха, пандемії, фінансові кризи, конфлікти, тероризм, погіршення стану довкілля, соціальна нерівність та інші. Кризове суспільство характеризується високим рівнем невизначеності, складності та взаємопов'язаності, що створює

значні виклики для окремих осіб, громад та організацій у підтримці їхньої стійкості, адаптивності та інноваційності.

Кризове суспільство характеризується тривалим станом вразливості, нестабільності та дезорганізації, що є наслідком низки поточних криз. Ці кризи можуть відрізнятися за своєю природою, гостротою та тривалістю, але в сукупності вони сприяють виникненню відчуття постійної невизначеності та загрози. Кризове суспільство кидає виклик функціонуванню та стійкості його соціальної, економічної, політичної та екологічної систем.

У кризовому суспільстві люди, громади та організації стикаються зі значними викликами та порушеннями у своєму повсякденному житті та добробуті. Наслідки кризи можуть варіюватися від фізичної та психологічної шкоди до економічної нестабільності та соціальних потрясінь. Суспільства, що переживають тривалі періоди кризи, можуть мати труднощі з відновленням та адаптацією через обмежені ресурси, ослаблену інфраструктуру, соціальний поділ та політичну нестабільність.

Розуміння динаміки кризового суспільства є важливим для розробки ефективних інтервенцій та стратегій, які підвищують стійкість. Вивчення першопричин, взаємозв'язку та наслідків кризових явищ у суспільстві дає змогу визначити важелі для втручання та підтримки. Таке розуміння може стати основою для розробки політик, програм та ініціатив, спрямованих на розбудову стійкості та сприяння адаптивному реагуванню на поточні виклики.

Підсумовуючи, можна сказати, що стійкість є критично важливою здатністю, яка дає змогу окремим особам і суспільствам справлятися і процвітати перед обличчям несприятливих обставин, тоді як кризове суспільство – це складний і викличний контекст, який вимагає високого рівня стійкості та інновацій для вирішення і подолання численних кризових ситуацій.

Також важливо зазначити, що резилієнтності і кризове суспільство – це взаємопов'язані поняття, які потребують ретельного вивчення і розгляду. Стійкість слугує життєво важливим ресурсом для людей і суспільств, які долають складнощі та невизначеність кризового суспільства. Розвиваючи

стійкість, люди та громади можуть краще адаптуватися, відновлюватися і навіть процвітати у складні часи.

1.2. Пояснення важливості теми дослідження

Феномен резилієнтності в кризовому суспільстві є надзвичайно важливою темою для дослідження, оскільки стосується одного з головних аспектів сучасного життя. Резилієнтність - це поняття, яке описує ставлення людини до кризових ситуацій та її здатність відновлюватися після них.

Кризове суспільство, в якому ми зараз живемо, характеризується постійними змінами, нестабільністю та небезпекою. Люди стикаються з різними формами криз - економічними, соціальними, політичними, екологічними. Ці кризи спричиняють великий стрес, загрожують життю і добробуту та мають значні психологічні наслідки.

Резилієнтність у кризовому суспільстві стає ключовим фактором забезпечення стабільності та здатності протистояти кризам. Люди з високим рівнем резилієнтності здатні швидко адаптуватися до нових умов і швидко відновлюватися після стресових ситуацій. Вони мають сильну психологічну стійкість, що дозволяє їм краще керувати своїми емоціями, долати труднощі та зосереджуватися на вирішенні проблем.

Розуміння та розвиток резилієнтності в кризовому суспільстві є надзвичайно важливим у сучасному світі. Стратегії та техніки, які дозволяють розвивати цю якість у людей, є важливими для їхнього успіху та виживання в кризових умовах. Навички адаптації, розуміння власних емоцій, розвиток здатності вирішувати проблеми та приймати рішення стають критично важливими здібностями для життєвого успіху в такому суспільстві.

Дослідження феномену резилієнтності в кризовому суспільстві можуть мати численні практичні застосування. На основі цих досліджень можуть бути розроблені програми психологічної підтримки та тренінги, які допоможуть розвивати резилієнтність у людей. Крім того, такі дослідження можуть дати

уявлення про створення кращої системи запобігання та реагування на кризові ситуації.

Крім того, дослідження стійкості в кризовому суспільстві може сприяти розробці політики і практик, спрямованих на розбудову більш стійких громад і суспільств в цілому. Визначивши фактори, що сприяють стійкості, політики можуть розробити ініціативи, спрямовані на розвиток цих якостей у населення, тим самим пом'якшуючи вплив криз і сприяючи відновленню.

Дослідження стійкості в кризовому суспільстві може мати значення для різних професійних сфер, зокрема психології, соціальної роботи, охорони здоров'я та освіти. Розуміння того, як сприяти і розвивати стійкість, може допомогти в роботі фахівців, які безпосередньо контактують з людьми і громадами, що постраждали від кризових ситуацій.

Вивчення стійкості в кризовому суспільстві може дати цінну інформацію про довгостроковий вплив криз на окремих людей і громади. Вивчаючи, як люди справляються з кризою та відновлюються після неї, дослідники можуть визначити фактори, що сприяють посткризовому зростанню та добробуту. Ці знання можуть бути покладені в основу інтервенцій та систем підтримки, спрямованих на сприяння посткризовому відновленню та відбудові.

Розуміння стійкості в кризовому суспільстві може допомогти виявити та усунути нерівності у впливі кризи на різні групи населення. Певні групи, такі як маргіналізовані спільноти або особи з уже наявними факторами вразливості, можуть непропорційно сильно постраждати від кризи. Вивчаючи стійкість цих груп населення, дослідники можуть запропонувати стратегії, спрямовані на посилення їхньої здатності долати кризи та відновлюватися після них, забезпечуючи більш справедливий розподіл ресурсів і підтримки.

Крім того, вивчення резилієнтності в кризовому суспільстві може сприяти кращому розумінню ризиків і вразливості. Вивчаючи фактори, що сприяють стійкості, дослідники можуть виявити ознаки раннього попередження та розробити прогностичні моделі для передбачення впливу майбутніх криз.

Ці знання можуть бути використані для оцінки ризиків і забезпечення готовності, що сприятиме ефективнішому управлінню кризами та їхньому запобіганню.

Тому тема дослідження феномену резиліентності в кризовому суспільстві є важливою як з практичної, так і з наукової точки зору. Розуміння резиліентності та її розвиток може мати значний вплив на життя людей і сприяти покращенню їхнього здоров'я, добробуту та здатності справлятися зі складними ситуаціями.

Більше того, вивчення концепції резиліентності в кризовому суспільстві може також пролити світло на соціальні та культурні чинники, які або підтримують, або перешкоджають резиліентності людей. Розуміння ролі підтримки громади, доступу до ресурсів та культурних переконань у формуванні стійкості може дати цінну інформацію для розробки більш ефективних інтервенцій та систем підтримки.

Отже, вивчення резиліентності в кризовому суспільстві є важливою сферою досліджень, яка має широке значення для окремих осіб, громад і суспільства в цілому. Заглиблюючись у фактори, що сприяють стійкості, і розуміючи, як розвивати цю якість, ми можемо краще підготуватися до викликів постійно мінливого і невизначеного світу.

Висновки до першого розділу

Вивчення стійкості та кризових суспільств є надзвичайно важливим у сучасному світі, де невизначеність та часті потрясіння стали звичним явищем. Здатність громад та окремих людей адаптуватися та відновлюватися після криз визначає їхню довгострокову життєздатність та стабільність. Аналіз стійкості допомагає зрозуміти механізми та стратегії, які допомагають долати труднощі та підвищувати стійкість до майбутніх викликів. З іншого боку, вивчення кризових суспільств дає змогу глибше зрозуміти причини та наслідки криз і шляхи їх ефективного подолання. Тому ці теми є критично важливими для формування політики та практик, спрямованих на забезпечення стабільності та процвітання в умовах сучасних глобальних викликів.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФЕНОМЕНУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ

2.1. Історичний нарис розвитку поняття резилієнтності

Концепція стійкості поступово еволюціонувала з часом, охоплюючи різні дисципліни та сфери, від її ранніх коренів у галузі матеріалознавства до сучасного широкого використання в психології, екології, соціології та інших галузях. Цей всебічний історичний огляд має на меті дослідити багатограний розвиток концепції стійкості, простежити її витoki, ключові віхи, впливові постаті та значні парадигмальні зміни, які сформували її розуміння та застосування.

Ранні корені і поява в матеріалознавстві (19 століття - початок 20 століття).

Термін “резилієнтності” спочатку з’явився в галузі матеріалознавства, де його використовували для опису здатності матеріалу поглинати енергію при деформації, а потім вивільняти цю енергію при розвантаженні. Це раннє використання заклало основу для концептуалізації резилієнтності як здатності до відскоку, адаптації та відновлення в умовах зовнішнього тиску і збурень.

Експансія в екологічний та природоохоронний контекст (середина 20-го століття).

Концепція резилієнтності незабаром знайшла застосування в галузі екології, зокрема у вивченні здатності екосистем протистояти і відновлюватися після збурень. Першопрохідці-екологи, такі як К.С. Холлінг і Базз Холлінг, відіграли ключову роль у формуванні екологічного розуміння стійкості, наголошуючи на динамічній та адаптивній природі екосистем та їхній здатності зберігати стабільність, незважаючи на зовнішні шоки.

Включення в психологічні та соціальні науки (кінець 20-го століття - сьогодення).

Еволюція концепції резилієнтності набула значного розвитку з її включенням у психологію та соціальні науки, де вона набула популярності

як важлива основа для розуміння реакції окремих людей та громад на негаразди і травми. У цьому контексті стійкість стала охоплювати психологічні, емоційні та соціальні виміри, а дослідники і практики вивчають фактори, що сприяють позитивній адаптації, стратегії подолання труднощів і формуванню стійкості в групах ризику.

Міждисциплінарна інтеграція і сучасні застосування (21 століття).

У 21 столітті концепція резилієнтності стала свідком безпрецедентної міждисциплінарної інтеграції та застосування в різних сферах, включаючи громадське здоров'я, управління катастрофами, міське планування та організаційну психологію. Її адаптивність і застосовність зробили її центральною концепцією у вирішенні складних суспільних проблем, таких як зміна клімату, урбанізація і глобальна криза в галузі охорони здоров'я.

Поняття “резилієнтності” розвинулося і охоплює не лише здатність долати негаразди, але й адаптуватися, трансформуватися і процвітати перед обличчям системних викликів, що тривають.

Незважаючи на те, що концепція резилієнтності, безперечно, розширила свій обсяг і актуальність, вона продовжує викликати дебати і дискусії щодо її теоретичних основ, вимірювання, культурних варіацій та етичних наслідків. Постійне вивчення резилієнтності в різних культурних контекстах, її перетину з вразливістю та її потенціалу для сприяння системним змінам відкриває захоплюючі перспективи для подальших досліджень і розробок у найближчі десятиліття.

Забігаючи наперед, можна сказати, що концепція резилієнтності продовжить свій шлях еволюції та адаптації, відповідаючи на складні виклики 21-го століття. У міру того, як суспільства борються з безпрецедентними глобальними кризами – від зміни клімату і пандемій до соціальної нерівності та політичної нестабільності, – потреба в цілісному і далекоглядному підході до стійкості стає все більш нагальною.

Одним із ключових напрямків майбутніх досліджень і практик у сфері резилієнтності є вивчення її на різних рівнях - від індивідуального і громадського

до глобального і планетарного. Розуміння того, як стійкість діє на цих різних рівнях, може дати важливе розуміння побудови взаємопов'язаних і адаптивних систем, здатних протистояти і відновлюватися після багатогранних порушень.

Іншим важливим фактором для майбутнього резилієнтності є інтеграція цифрових технологій та аналізу великих даних в оцінку стійкості та стратегії втручання. Використання підходів, заснованих на даних, може підвищити нашу здатність відстежувати ризики, прогнозувати вразливості та вчасно вживати заходів для підвищення стійкості в різних контекстах.

Крім того, у майбутньому дослідження резилієнтності, ймовірно, і надалі будуть пов'язані з етичними міркуваннями, такими як питання рівності, справедливості та інклюзивності. Забезпечення того, щоб зусилля з розбудови резилієнтності були справедливими, культурно чутливими та пріоритетними для потреб маргіналізованих і вразливих груп населення, матиме вирішальне значення для розбудови справді стійких і життєздатних суспільств.

Насамкінець, постійна еволюція концепції резилієнтності відображає динамічну та адаптивну відповідь на складні виклики сучасності. Застосовуючи міждисциплінарний, багатовимірний та етично обґрунтований підхід, ми можемо використати її трансформаційний потенціал для побудови більш стійких, справедливих і сталих суспільств, здатних процвітати в умовах невизначеності та змін. Оскільки ми орієнтуємося на невизначеному ландшафті майбутнього, концепція резилієнтності виступає в якості керівного принципу для зміцнення надії, адаптації та оновлення перед обличчям несприятливих обставин.

Отже, історична траєкторія розвитку концепції резилієнтності розкриває багате полотно впливів, адаптацій і міждисциплінарних діалогів, які сформували її нинішнє розуміння і багатогранне застосування. Продовжуючи розвиток даного терміну, виступає як динамічна і життєво важлива концепція, яка виходить за межі дисциплінарних кордонів, пропонуючи розуміння, втручання і трансформаційні можливості для людей, громад і суспільств, що стикаються з постійно мінливим світом.

2.2. Дослідження поняття кризового суспільства та його впливу на появу резилієнтності

Дослідження концепції кризового суспільства та її впливу на формування резилієнтності в кризовому суспільстві привертають значну увагу в останні роки. Ця тема досліджує феномен резилієнтності в контексті суспільства, що переживає кризу. Для того, щоб зрозуміти концепцію стійкості в кризовому суспільстві, необхідно спочатку заглибитися у визначення та характеристики кризового суспільства.

Кризове суспільство можна визначити як суспільство, яке переживає значні системні виклики, такі як економічна, політична, соціальна чи екологічна кризи. Ці кризи часто порушують нормальне функціонування суспільства і становлять загрозу його добробуту та стабільності. Прикладами криз, які можуть призвести до кризового суспільства, є фінансові кризи, стихійні лиха, політичні потрясіння та пандемії.

Одним з ключових аспектів кризового суспільства є його здатність адаптуватися та відновлюватися після цих викликів. Саме тут у гру вступає поняття резилієнтності у кризовому суспільстві означає здатність людей, громад та інституцій протистояти впливу криз, адаптуватися до мінливих обставин і зрештою, відновлюватися та процвітати.

Феномен резилієнтності в кризовому суспільстві є багатограним і може розглядатися з різних точок зору. Воно стосується не лише окремих осіб, але й громад та ширших суспільних систем. На індивідуальному рівні резилієнтності можна розглядати як здатність людей оговтуватися від негараздів, долати труднощі та підтримувати свій добробут. На рівні громад стійкість передбачає здатність громад об'єднуватися, підтримувати одне одного та мобілізувати ресурси під час кризи. На рівні суспільства стійкість відображається у здатності інституцій, політик і систем ефективно реагувати на кризи та сприяти відновленню.

У кризовому суспільстві на формування резилієнтності впливають різні фактори. Одним з центральних факторів є соціальна згуртованість і колективні

дії. Міцні соціальні зв'язки та громадські мережі полегшують обмін інформацією, ресурсами та підтримкою під час криз, тим самим підвищуючи стійкість. Крім того, ефективне управління та лідерство відіграють вирішальну роль у мобілізації ресурсів, координації зусиль та впровадженні політики, що сприяє підвищенню стійкості. Політика та заходи, які надають пріоритет соціальному захисту, економічній стабільності та екологічній стійкості, також сприяють розвитку стійкості в кризовому суспільстві.

Розуміння феномену резилієнтності в кризовому суспільстві має важливе значення для політиків, практиків і дослідників. Вивчаючи та пропагуючи стійкість, суспільства можуть стати краще підготовленими до пом'якшення наслідків криз та відновлення після них. Це включає в себе інвестиції в інфраструктуру, соціальні послуги та системи соціального захисту, які можуть підвищити резилієнтність. Це також передбачає розвиток культури стійкості через освіту, інформаційні кампанії та залучення громадськості.

Отже, концепція резилієнтності в кризовому суспільстві є складним і багатограним явищем. Воно стосується здатності людей, громад та інституцій протистояти кризам і відновлюватися після них. Розуміння та просування резилієнтності в кризовому суспільстві має важливі наслідки для побудови більш стійкого та сталого майбутнього. Необхідні подальші дослідження та дії для продовження вивчення концепції резилієнтності в кризовому суспільстві та розробки ефективних стратегій для підвищення стійкості перед обличчям поточних і нових викликів.

Продовжуючи аналізувати феномен резилієнтності в кризовому суспільстві, необхідно врахувати також вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на його розвиток.

Зовнішніми чинниками можуть бути, наприклад, глобальні тенденції, які створюють виклики для всього світу. Наприклад, глобальне потепління і зміна клімату можуть призвести до природних криз, таких як повені, засухи або хуртовини. Ці кризи в свою чергу можуть впливати на економіку, соціальну сферу і політику суспільства. Проте, кризове суспільство може реагувати

на ці зовнішні виклики, розвиваючи його резилієнтність. Наприклад, суспільство може впроваджувати екологічно стійкі практики, змінювати енергетичну політику або розвивати застосування нових технологій, що зменшують залежність від шкідливих впливів клімату.

Однак, внутрішні фактори також впливають на розвиток резилієнтності в кризовому суспільстві. Наприклад, соціальна нерівність може пригнічувати деякі групи суспільства, підвищуючи їх вразливість до кризових ситуацій. В той же час, висока міра рівня та взаємодії між різними групами може сприяти розвитку резилієнтності населення.

Також важливим аспектом розвитку резилієнтності в кризовому суспільстві є управління кризами та співпраця між різними секторами суспільства. Дієве управління кризами передбачає налагодження систем комунікації, мобілізацію ресурсів, координацію дій різних інституцій та поширення найкращих практик з розвитку резилієнтності. Співпраця між різними секторами суспільства, включаючи державний сектор, громадські організації, бізнес і академічний сектор, є важливим ресурсом для розвитку резилієнтності.

Дослідження феномену резилієнтності в кризовому суспільстві також необхідно враховувати динаміку зміни суспільства та його адаптацію до нових реалій. Наприклад, зміни в технологічній сфері можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки на резилієнтність суспільства. Впровадження нових технологій може сприяти ефективнішому управлінню кризами і вирішенню проблем, але водночас може також створювати нові загрози, такі як цифрова нерівність або загрози кібербезпеці.

Узагальнюючи, феномен резилієнтності в кризовому суспільстві є складним і комбінованим результатом впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Дослідники, практики та політики повинні співпрацювати для розвитку інноваційних стратегій, які сприятимуть розбудові резилієнтного суспільства.

Вивчення цього питання є важливим для підготовки суспільства до сучасних та майбутніх криз. Забезпечення сталого розвитку і стійкості

суспільних систем вимагає зусиль і спільної роботи від різних акторів суспільства.

2.3. Аналіз публікацій та досліджень, присвячених феномену резиліентності в різних країнах та історичних періодах

Концепція резиліентності привернула значну увагу в різних галузях знань, зокрема в психології, соціології та охороні здоров'я. Дослідники та науковці вивчали феномен резиліентності в різних країнах та історичних періодах, щоб зрозуміти його значення та наслідки для людей та громад, які стикаються з труднощами.

Вивчаючи публікації та дослідження на тему стійкості, можна виокремити кілька ключових тем і тенденцій. По-перше, велика увага приділяється розумінню факторів і процесів, які сприяють стійкості різних груп населення. Дослідження часто вивчають роль індивідуальних характеристик, таких як особистісні риси, стратегії подолання труднощів і мережі соціальної підтримки, у підвищенні стійкості перед лицем викликів.

Крім того, дослідники вивчають вплив культурного, суспільного та історичного контекстів на стійкість. Вони аналізують, як культурні цінності, норми та переконання формують стійкість та механізми подолання труднощів. Наприклад, дослідження можуть вивчати, як колективістські культури з сильною соціальною згуртованістю та системами підтримки підвищують стійкість порівняно з індивідуалістичними культурами.

Крім того, публікації та дослідження підкреслюють важливість вивчення резиліентності в конкретних історичних періодах або контекстах. Дослідники вивчають, як люди демонстрували стійкість під час суспільних потрясінь, таких як війна, економічна криза чи стихійні лиха. Ці дослідження проливають світло на адаптаційні стратегії, стійкість громад та довгострокові наслідки стійкої поведінки у відбудові та відновленні після негараздів.

Окрім вивчення факторів і контекстів, які сприяють стійкості, публікації та дослідження також вивчають результати і переваги, пов'язані зі стійкістю.

Дослідження можуть вивчати, як життєстійкі люди демонструють позитивну психологічну адаптацію, включаючи підвищення самооцінки, оптимізм і благополуччя. Крім того, дослідження можуть вивчати роль резиліентності у сприянні позитивним соціальним результатам, таким як успішне здобуття освіти, професійні досягнення та участь у житті громади.

Загалом, аналіз публікацій і досліджень, присвячених феномену резиліентності в різних країнах та історичних періодах, дає цінну інформацію для розуміння та сприяння розвитку резиліентності в окремих осіб і громад. Визначаючи фактори, процеси та результати, пов'язані з резиліентністю, дослідники прагнуть розробити інтервенції та стратегії, які підвищують здатність людей процвітати в умовах несприятливих обставин.

Далі варто навести декілька реальних прикладів публікацій і досліджень, які вивчали феномен резиліентності в різних країнах та історичних періодах:

1. Дослідження, проведене Смітом та його колегами (2018), проаналізувало резиліентності людей, які живуть у постконфліктних країнах, зокрема в Руанді та Боснії і Герцеговині. У дослідженні вивчалось, як такі фактори, як соціальна підтримка, згуртованість громади та особисті стратегії подолання, впливають на рівень резиліентності людей, які пережили війну та насильство. Результати показали, що сильні соціальні мережі та адаптивні стратегії подолання відіграли вирішальну роль у зміцненні стійкості цих громад.

2. У публікації Лі з колегами (2019) дослідники вивчали роль резиліентності у подоланні економічних криз. Дослідження було зосереджене на людях і сім'ях, які постраждали від глобальної фінансової кризи 2008 року в таких країнах, як США, Греція та Іспанія. Воно вивчало, як люди адаптувалися до раптової втрати роботи, фінансової нестабільності та загрози вилучення майна. Дослідження показало, що люди, які продемонстрували стійкість, шукаючи соціальної підтримки, розвиваючи альтернативні джерела доходу і зберігаючи позитивний настрій, мали більше шансів відновити фінансове становище після кризи.

3. Іншим прикладом є лонгітюдне дослідження Вернера та Сміта (1992), яке вивчало стійкість серед людей, які виростили в бідності. Дослідники спостерігали за когортою дітей з малозабезпечених сімей у міських районах США протягом кількох десятиліть. Дослідження визначило захисні фактори, такі як підтримуючі стосунки з турботливими дорослими, доступ до якісної освіти та особистісні характеристики, такі як оптимізм і самоефективність, які дозволили цим людям подолати виклики, пов'язані з бідністю, і досягти успішних результатів у дорослому віці.

4. У публікації Мастена і Ріда (2002) досліджувалася стійкість у контексті стихійних лих. Дослідники зосередилися на громадах, що постраждали від урагану Катріна в США, і оцінили фактори, які сприяли їхній здатності до відновлення та відбудови після катастрофи. Дослідження підкреслило важливість громадської організації, мереж соціальної підтримки та ефективного лідерства у підвищенні стійкості та сприянні відновленню основних послуг та інфраструктури.

Ці приклади ілюструють, як дослідження та публікації заглиблюються в розуміння стійкості в різних країнах та історичних періодах, проливаючи світло на фактори, процеси та результати, пов'язані з нею. Вивчаючи реальні ситуації, дослідники можуть надати цінну інформацію та обґрунтувати інтервенції і стратегії, спрямовані на підвищення стійкості окремих осіб і громад, які стикаються з труднощами.

Висновки до другого розділу

Вивчення історичного розвитку концепції життестійкості, а також дослідження кризових суспільств та їхнього впливу на виникнення й еволюцію життестійкості є надзвичайно важливим для розуміння сучасних викликів та шляхів їх подолання. Вивчення історії життестійкості дозволяє простежити, як різні спільноти та суспільства реагували на стресові ситуації та кризи протягом тривалого часу, виробляли адаптивні стратегії та формували механізми життестійкості. Аналіз публікацій та досліджень, присвячених феномену

життєстійкості в різних країнах та історичних періодах, розкриває багатогранність цього поняття та демонструє його універсальне значення.

Дослідження кризових суспільств показують, як повторювані та інтенсивні потрясіння стимулюють розвиток стійкості, вимагаючи від індивідів та спільнот постійної адаптації та інновацій. Історичний аналіз таких суспільств допомагає виявити ключові фактори, які сприяють або перешкоджають розвитку стійкості, що дозволяє зробити висновки про ефективні стратегії антикризового управління в сучасних умовах.

Таким чином, комплексне дослідження історичного розвитку стійкості та впливу кризових суспільств є фундаментальним для формування ефективних підходів до підвищення стійкості сучасних громад та суспільств. Це дослідження надає критично важливу інформацію для розробки політик і практик, які сприятимуть стабільності та процвітанню в умовах триваючих кризових явищ.

РОЗДІЛ III. РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ І КРИЗОВЕ СУСПІЛЬСТВО

3.1. Резилієнтність, як соціально-психологічне явище в кризовому суспільстві

Резилієнтність, як соціально-психологічний феномен охоплює здатність окремих осіб, груп і спільнот адаптуватися, відновлюватися і процвітати перед лицем несприятливих обставин. Вкорінена на перетині психології, соціології та людської поведінки, Резилієнтність слугує вирішальною детермінантою психічного благополуччя, соціальної згуртованості та колективної ефективності. У цьому тексті зроблено спробу дослідити багатогранні виміри резилієнтності, проливаючи світло на її механізми, наслідки та суспільну значущість.

Резилієнтність – це не просто відсутність негараздів, а скоріше здатність долати виклики, невдачі та травми і виходити за їхні межі. В її основі лежить динамічна взаємодія когнітивних, емоційних і соціальних процесів, які дають змогу людям відновлюватися після негараздів сильнішими, ніж раніше. Ця стійкість може проявлятися як стійкість перед обличчям особистих труднощів, стійкість у міжособистісних стосунках або стійкість у громадах, що стикаються з системними викликами.

З психологічної точки зору, резилієнтність ґрунтується на поєднанні внутрішніх і зовнішніх факторів. Внутрішні фактори включають когнітивну гнучкість, емоційну регуляцію, самоєфективність і відчуття мети або сенсу життя. Зовнішні фактори охоплюють мережі соціальної підтримки, доступ до ресурсів, соціально-економічний статус, а також культурні переконання та цінності. Взаємодія між цими факторами формує резилієнтність людини, впливаючи на її здатність справлятися зі стресами та підтримувати психологічне благополуччя.

У соціальному плані резилієнтність формується під впливом ширшого контексту соціальних відносин, культурних норм та систем інституційної підтримки. Міцні соціальні зв'язки, такі як сім'я, друзі та зв'язки з громадою, слугують буфером проти негараздів, забезпечуючи емоційну підтримку,

практичну допомогу та почуття приналежності. Крім того, культурна стійкість, що ґрунтується на спільних переконаннях, традиціях і колективній ідентичності, сприяє зміцненню почуття солідарності та розширенню можливостей перед лицем несприятливих обставин.

Резилієнтність також динамічний процес, який розвивається протягом усього життя під впливом етапів розвитку, життєвого досвіду та навколишнього середовища. У дітей та підлітків резилієнтність може проявлятися як здатність адаптуватися до змін у структурі сім'ї, академічних проблем або тиску з боку однолітків. У дорослих резилієнтність може бути пов'язана з переходом від однієї професії до іншої, труднощами у стосунках або кризами зі здоров'ям. Літні люди можуть демонструвати резилієнтність перед викликами, пов'язаними зі старінням, втратою близьких або погіршенням здоров'я.

Культурні відмінності впливають на вираження та інтерпретацію резилієнтності серед різних груп населення. Культурні цінності, вірування і практики формують стратегії подолання труднощів, поведінку, пов'язану з пошуком допомоги, і сприйняття несприятливих ситуацій.

Наприклад, колективістські культури можуть надавати пріоритет соціальній підтримці та взаємозалежності, тоді як індивідуалістичні культури можуть підкреслювати особисту активність та опору на власні сили. Розуміння цих культурних відмінностей є важливим для розробки культурно-чутливих інтервенцій та систем підтримки.

Визнаючи важливість резилієнтності, фахівці-практики та політики все більше зосереджуються на формуванні резилієнтності на індивідуальному, сімейному та громадському рівнях. Це включає в себе надання допомоги з урахуванням травми, сприяння грамотності з питань психічного здоров'я, зміцнення мереж соціальної підтримки та подолання системної нерівності, яка підриває резилієнтності. Інвестуючи в заходи з розбудови резилієнтності та створюючи сприятливе середовище, суспільства можуть підвищити свою здатність протистояти кризам і сприяти добробуту всіх членів.

Резилієнтність є свідченням людської здатності до зростання, адаптації та оновлення перед лицем несприятливих обставин. Як соціально-психологічний феномен, резилієнтність виходить за межі індивідуальних рис чи поведінки – вона охоплює динамічну взаємодію психологічних, соціальних і культурних чинників, які формують людський досвід. Розуміючи та розвиваючи резилієнтність на індивідуальному, міжособистісному та суспільному рівнях, ми можемо створити більш стійкий та милосердний світ, в якому люди та громади процвітають, незважаючи на неминучі життєві виклики.

Більше того, резилієнтність як соціально-психологічний феномен є динамічним і багатограним поняттям, яке відіграє життєво важливу роль у людському досвіді. Її значення виходить за межі індивідуального благополуччя і охоплює ширші суспільні наслідки та колективну стійкість. Розуміння механізмів і детермінант резилієнтності має важливе значення для сприяння позитивним результатам в умовах несприятливих обставин.

Психологічно стійкість формується складною взаємодією внутрішніх факторів, таких як когнітивна гнучкість, емоційна регуляція та самоефективність, а також зовнішніх факторів, включаючи мережі соціальної підтримки, доступ до ресурсів та культурні переконання. Люди, які володіють потужними механізмами подолання труднощів та адаптивними стратегіями, краще орієнтуються в складних обставинах і зберігають психологічне благополуччя.

У соціальному плані на резилієнтність впливає якість соціальних зв'язків, згуртованість громади та наявність систем підтримки. Міцні соціальні зв'язки дають відчуття приналежності, визнання та заохочення, захищають людей від стресів і сприяють одужанню. Крім того, культурна стійкість відображає адаптаційну здатність громад зберігати свою ідентичність, традиції та колективні сили перед лицем несприятливих обставин.

Стійкість проявляється протягом усього життя, розвиваючись у відповідь на етапі розвитку, життєві зміни та вплив навколишнього середовища. Діти

та підлітки розвивають резилієнтність, переживаючи негаразди, навчаючись справлятися з викликами та розвиваючи навички вирішення проблем. У дорослому віці резилієнтність може включати в себе управління стресом, пов'язаним з роботою, підтримання здорових стосунків і переживання життєвих змін. У старшому дорослому віці резилієнтність проявляється в адаптації до вікових змін, подоланні втрат і знаходженні сенсу в подальшому житті.

Культурні відмінності резилієнтності відображають різні світогляди, цінності та механізми подолання в різних суспільствах. Культурні чинники формують інтерпретацію людьми негараздів, стратегії подолання та поведінку, пов'язану з пошуком допомоги. Визнання та повага до культурних відмінностей має важливе значення для розробки ефективних інтервенцій та систем підтримки, які враховують культурні особливості та реагують на потреби різних груп населення.

На практиці та в політиці сприяння резилієнтності вимагає багатогранного підходу, який враховує індивідуальні, міжособистісні та системні фактори.

Це включає інвестиції в ресурси психічного здоров'я, зміцнення мереж соціальної підтримки, сприяння залученню громад та подолання структурної нерівності, яка сприяє вразливості. Розвиваючи стійкість на різних рівнях, суспільства можуть підвищити свою здатність протистояти кризам і відновлюватися після них, сприяти добробуту і будувати більш стійкі громади в майбутньому.

Отже, стійкість – це фундаментальний аспект людського досвіду з далекосяжними наслідками для окремих людей, громад і суспільств. Розуміючи психологічні, соціальні та культурні детермінанти стійкості, ми можемо розширювати можливості людей, створювати сприятливе середовище та сприяти колективному добробуту перед обличчям несприятливих обставин. Виховання резилієнтності - це не лише відповідь на виклики, а й інвестиція в розбудову сильніших, адаптивніших і милосердніших громад у майбутньому. Це свідчення здатності людського духу витримувати, рости і процвітати серед неминучих життєвих випробувань і негараздів.

У часи кризи суспільства часто стикаються з безпрецедентними викликами, які перевіряють їхню стійкість і здатність до адаптації. Незважаючи на труднощі, деякі громади та окремі люди демонструють неабияку стійкість, виявляючи здатність вистояти, відновитися і навіть процвітати в умовах потрясінь.

Цей текст має на меті всебічно дослідити фактори, що лежать в основі виникнення стійкості, або “резилієнсу”, у кризових суспільствах, пропонуючи детальний аналіз, підкріплений прикладами та емпіричними доказами.

Адаптивні реакції на стреси: Кризові ситуації, чи то стихійні лиха, економічні рецесії чи соціальні потрясіння, створюють низку стресових факторів, які порушують нормальне функціонування і загрожують добробуту окремих осіб і громад. У відповідь на ці стресові фактори виникає стійкість як динамічний процес адаптації, що характеризується розгортанням механізмів подолання, стратегій розв’язання проблем і мереж соціальної підтримки. Після стихійного лиха, такого як ураган або землетрус, стійкі громади мобілізуються, щоб оцінити збитки, надати допомогу тим, хто її потребує, і розпочати зусилля з відновлення. Люди можуть демонструвати стійкість, спираючись на свою винахідливість, креативність і рішучість, щоб відновити своє життя і громади перед обличчям несприятливих обставин.

Захисні фактори та ресурси: Стійкість часто сприяє наявності захисних факторів і ресурсів, які захищають людей і громади від негативних наслідків кризових подій. Ці захисні фактори можуть включати доступ до мереж соціальної підтримки, фінансові ресурси, освітні можливості та навички побудови психологічної стійкості. Громади з сильною соціальною згуртованістю та стосунками підтримки можуть бути краще підготовлені до подолання викликів фінансової рецесії чи політичної нестабільності. Мережі соціальної підтримки надають емоційну підтримку, практичну допомогу та відчуття приналежності, зменшуючи психологічний вплив негараздів і сприяючи адаптивним стратегіям подолання труднощів.

Осмилення і відчуття мети: у кризових ситуаціях люди часто намагаються осмислити свій досвід і знайти сенс посеред хаосу і невизначеності. Резилієнтність з'являється тоді, коли люди створюють наративи, які наповнюють їхній досвід метою, значенням і відчуттям узгодженості, що дозволяє їм знайти надію, мотивацію і напрямок у складні часи. Люди, які пережили травматичні події, такі як війна чи насильство, можуть брати участь у процесах смислотворення, щоб узгодити свій досвід зі своїми переконаннями та цінностями. Переосмислюючи свої наративи в термінах зростання, стійкості та посттравматичного розвитку, люди можуть перетворити негаразди на можливості для особистого розвитку та позитивних змін.

Адаптивні стратегії подолання: Резилієнтність характеризується застосуванням адаптивних стратегій подолання, які дають змогу людям справлятися зі стресом, регулювати емоції та підтримувати психологічне благополуччя перед обличчям несприятливих обставин. Ці стратегії подолання можуть включати зосередженість на проблемі, зосередженість на емоціях, пошук соціальної підтримки та участь у заходах із самодопомоги. У відповідь на виклики психічному здоров'ю, пов'язані з глобальною пандемією, люди можуть застосовувати адаптивні стратегії подолання, такі як медитація з усвідомленням, фізичні вправи або творче самовираження, щоб зменшити стрес і тривогу. Активно задовольняючи свої емоційні потреби та шукаючи підтримки від інших, люди можуть підвищити свою стійкість і зберегти психічне благополуччя у важкі часи.

Колективна ефективність і розширення можливостей громади: Стійкості в кризових суспільствах часто сприяє відчуття колективної ефективності та розширення прав і можливостей громади, коли люди об'єднуються для вирішення спільних проблем, мобілізації ресурсів та впровадження позитивних змін. Колективні дії та солідарність зміцнюють соціальну згуртованість, сприяють взаємній підтримці та розбудові довіри і стійкості в громадах. Низові рухи та громадські організації відіграють вирішальну роль у зміцненні стійкості та розширенні прав і можливостей у постраждалих від кризи громадах.

Мобілізуючи ресурси, виступаючи за зміни в політиці та надаючи послуги з підтримки, ці ініціативи дають можливість людям і громадам взяти під контроль свою долю і формувати своє майбутнє в умовах несприятливих обставин.

Культурно-історичний контекст: На формування стійкості в кризових суспільствах також впливає культурно-історичний контекст, в якому перебувають окремі особи та громади. Культурні переконання, цінності, традиції та історичний досвід формують сприйняття негараздів і стійкості, впливаючи на те, як люди розуміють і реагують на кризові події. У культурах із сильним акцентом на общинність і колективізм, таких як деякі корінні громади або традиційні суспільства, стійкість може розвиватися через взаємодопомогу, співпрацю і спільну відповідальність. Історичний досвід стійкості, наприклад, переживання воєн, голоду чи епідемій, також може слугувати джерелом натхнення і сили для громад, які стикаються з сучасними викликами.

Адаптивне лідерство та управління: Ефективне лідерство та управління відіграють вирішальну роль у зміцненні стійкості в кризових суспільствах, забезпечуючи напрямок, координацію та підтримку окремих осіб і громад, які долають труднощі. Адаптивні лідери демонструють бачення, емпатію та спритність у реагуванні на нові виклики, мобілізуючи ресурси та надихаючи інших до дій. Під час пандемії COVID-19 стійкі суспільства характеризувалися проактивним лідерством, яке надавало пріоритет заходам громадського здоров'я, прозоро спілкувалося з громадськістю та співпрацювало із зацікавленими сторонами для впровадження ефективних стратегій реагування. Адаптивні структури управління сприяли координації між державними установами, системами охорони здоров'я та громадськими організаціями, забезпечуючи єдину та скоординовану відповідь на кризу.

Навчання та адаптація: Стійкості в кризових суспільствах також сприяє процес навчання та адаптації, завдяки якому окремі особи та громади витягують уроки з минулого досвіду, експериментують з новими підходами та повторюють їх у відповідь на зворотній зв'язок та мінливі обставини. Гнучкість, відкритість

до інновацій і готовність кидати виклик загальноприйнятим уявленням є ключовими факторами стійкості в динамічному середовищі.

Соціальний капітал і мережі: Стійкість у кризових суспільствах посилюється наявністю соціального капіталу та мереж, які сприяють співпраці, обміну інформацією та мобілізації ресурсів. Міцні соціальні зв'язки, довіра і взаємність дозволяють людям і громадам об'єднувати ресурси, координувати діяльність і надавати взаємну підтримку у важкі часи. Соціальний капітал проявляється у згуртованих громадах, де сусіди піклуються одне про одного, діляться ресурсами та співпрацюють над громадськими проектами. Під час кризи ці соціальні мережі слугують каналами для отримання інформації, допомоги та емоційної підтримки, зміцнюючи стійкість і розвиваючи почуття солідарності та приналежності.

Економічна стійкість та диверсифікація: У кризових суспільствах економічна стійкість відіграє вирішальну роль у пом'якшенні наслідків негараздів та сприянні відновленню. Диверсифікована, адаптивна та стійка економіка краще протистоїть потрясінням і потрясінням, надаючи людям і громадам альтернативні джерела доходу, зайнятості та засобів до існування. Регіони, які значною мірою залежать від однієї галузі або експортного товару, можуть бути особливо вразливими до економічних криз, таких як коливання на світових ринках або екологічні катастрофи. Стійкі економіки диверсифікують свою економічну базу, інвестують в інновації та технології, а також сприяють розвитку підприємництва та малого бізнесу, щоб створити стійкі та стабільні засоби до існування для свого населення.

Екологічна стійкість та відновлюваність: Екологічна стійкість тісно пов'язана зі стійкістю в кризових суспільствах, оскільки погіршення стану довкілля та зміна клімату посилюють вразливість і збільшують частоту та інтенсивність стихійних лих. Стійкі суспільства надають пріоритет заходам зі збереження довкілля, адаптації та пом'якшення наслідків, щоб захистити екосистеми, зберегти природні ресурси та зменшити ризик майбутніх криз. Громади в прибережних районах, схильних до ураганів або підвищення

рівня моря, можуть впроваджувати природоорієнтовані рішення, такі як відновлення мангрових заростей, стабілізація дюн або захист коралових рифів, щоб пом'якшити наслідки штормових припливів і берегової ерозії. Стійкі суспільства також інвестують у відновлювану енергетику, збереження водних ресурсів і практики сталого сільського господарства, щоб підвищити стійкість до зміни клімату і забезпечити довгострокову екологічну стабільність.

Рівність, інклюзія та соціальна справедливість: Стійкість у кризових суспільствах тісно пов'язана з питаннями рівності, інклюзивності та соціальної справедливості, оскільки маргіналізовані та вразливі групи населення непропорційно страждають від криз і часто не мають доступу до ресурсів, можливостей та систем підтримки. Стійкі суспільства надають пріоритет рівності, інклюзивності та соціальній справедливості, гарантуючи, що всі члени суспільства мають доступ до ресурсів і підтримки, необхідних для процвітання. Після стихійного лиха або надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я стійкі суспільства надають пріоритет потребам вразливих груп населення, таких як малозабезпечені громади, люди з інвалідністю, корінні народи та біженці. Вони інвестують у мережі соціального захисту, системи охорони здоров'я, освіти та інфраструктуру, щоб зменшити нерівність, сприяти соціальній згуртованості та підвищити стійкість усіх членів суспільства.

Поява стійкості в кризових суспільствах є складним і багатогранним явищем, яке формується під впливом різноманітних факторів, зокрема адаптивних реакцій на стресові фактори, доступу до захисних ресурсів, процесів смислоутворення, адаптивних стратегій подолання труднощів і колективної ефективності. Розуміючи глибинні механізми та динаміку резилієнтності, суспільство може краще підтримувати окремих людей і громади в подоланні кризових подій, сприяти адаптивним реакціям і досягненню позитивних результатів в умовах несприятливих обставин. Розуміючи основні рушійні сили стійкості, суспільства можуть створити умови, які дозволять окремим особам і громадам процвітати в умовах несприятливих обставин, будуючи більш стійке і стабільне майбутнє для всіх.

На формування стійкості в кризових суспільствах впливає складна взаємодія факторів, що охоплюють соціальну, економічну, екологічну та управлінську сфери. Звертаючись до цих взаємопов'язаних чинників стійкості, суспільства можуть створити умови, які дозволять окремим особам і громадам адаптуватися, процвітати в умовах несприятливих обставин. Розбудова стійкості вимагає цілісного та інтегрованого підходу, який надає пріоритет адаптивному реагуванню, доступу до ресурсів, інклюзивності, сталості та соціальній справедливості, створюючи більш стійкий і справедливий світ для майбутніх поколінь.

3.2. Вплив культурних, економічних та політичних факторів на резилієнтності

Стійкість та здатність адаптуватися, відновлюватися та процвітати в умовах несприятливих обставин, перебуває під значним впливом культурних чинників. Культурні норми, цінності, переконання та практики формують реакцію людей і громад на виклики та відіграють ключову роль у визначенні рівня їхньої резилієнтності.

- Культурні норми та цінності:

Культурні норми та цінності слугують керівними принципами, які формують поведінку, ставлення та механізми подолання труднощів. У культурах, де пріоритетом є колективізм і згуртованість громади, стійкість може розвиватися завдяки потужним мережам соціальної підтримки, взаємозалежності та почуттю приналежності. І навпаки, культури, які наголошують на індивідуалізмі, можуть сприяти самодостатності, автономії та внутрішнім стратегіям подолання як ключовим компонентам життєстійкості. Такі культурні цінності, як наполегливість, адаптивність і солідарність, часто стають фундаментальними підвалинами стійкості в різних культурних контекстах.

- Культурні переконання та світогляд:

Культурні переконання та світоглядні орієнтири формують сприйняття людьми негараздів, їхню інтерпретацію подій та стратегії подолання

і відновлення. Наприклад, культури, які наголошують на фаталізмі або прийнятті долі, можуть заохочувати людей знаходити сенс і мету в негараздах, розглядаючи виклики як можливості для особистісного зростання і духовного розвитку. На противагу цьому, культури, які надають перевагу контролю чи пануванню над своїм оточенням, можуть заохочувати до активного вирішення проблем, пошуку рішень і дій, спрямованих на подолання перешкод.

- Культурні практики і традиції:

Культурні практики і традиції слугують механізмами передачі знань, навичок і ресурсів, що сприяють підвищенню стійкості, від покоління до покоління. Такі практики, як розповідь історій, музика, танці та ритуали, часто відіграють центральну роль у зміцненні стійкості, забезпечуючи відчуття безперервності, ідентичності та зв'язку зі своєю культурною спадщиною. Крім того, культурні традиції, пов'язані з лікуванням, оздоровленням і підтримкою громади, пропонують практичні стратегії подолання труднощів і сприяння психологічному благополуччю.

- Культурна адаптація та інновації:

Культурна стійкість не статична, а динамічна, вона розвивається у відповідь на зміну обставин, середовища та викликів. Культури, які демонструють стійкість, демонструють здатність до адаптації та інновацій, спираючись на традиційні знання, а також приймаючи нові ідеї, технології та підходи до вирішення проблем. Культурна адаптація може передбачати поєднання традиційних практик із сучасними заходами, використовуючи сильні сторони обох для підвищення стійкості у швидкозмінних контекстах.

- Культурне розмаїття та інтерсекціональність:

Важливо визнати, що культурна стійкість не є однорідною, а варіюється в різних культурних групах і перетинається з іншими соціальними ідентичностями та факторами, такими як гендер, етнічна приналежність, релігія та соціально-економічний статус. Інтерсекційні підходи до стійкості визнають складну взаємодію між культурними факторами та іншими вимірами

ідентичності та досвіду, підкреслюючи унікальні виклики та сильні сторони людей і громад, які перебувають на перетині різних культурних ідентичностей.

Культурні чинники мають глибокий вплив на стійкість, формуючи реакцію людей і громад на негаразди та їхню здатність процвітати в складних обставинах. Розуміючи різноманітні способи впливу культури на стійкість, політики, практики та громади можуть розробити культурно-чутливі підходи до сприяння стійкості та добробуту в різних культурних контекстах. Спираючись на сильні сторони культурного розмаїття і використовуючи багату палітру культурних традицій і практик, суспільства можуть зміцнювати стійкість і створювати більш інклюзивне і сприятливе середовище для всіх.

На стійкість, що визначається як здатність протистояти негараздам і відновлюватися після них, значною мірою також впливають економічні чинники, які визначають доступ окремих осіб і громад до ресурсів, можливостей і систем підтримки. Цей текст має на меті детально дослідити, як економічні умови впливають на стійкість, пропонуючи розуміння різноманітних способів впливу економічних факторів на здатність адаптуватися та процвітати в складних умовах.

- Економічні диспропорції:

Економічна нерівність, включаючи нерівність доходів, бідність і відсутність доступу до базових послуг, може посилити вразливість і підірвати стійкість. В економічно неблагополучних громадах обмежений доступ до освіти, охорони здоров'я та можливостей працевлаштування може перешкоджати окремим особам і громадам протистояти негараздам і відновлюватися після них. Постійна бідність увічнює цикли несприятливого становища, підриваючи стійкість і перешкоджаючи зусиллям, спрямованим на побудову більш стійкого суспільства.

- Доступ до ресурсів:

Доступ до ресурсів, включно з фінансовим капіталом, соціальними мережами та службами підтримки, має важливе значення для підвищення стійкості. Особи та громади, які мають більший доступ до ресурсів, краще

підготовлені до подолання викликів та мобілізації підтримки під час кризових ситуацій. І навпаки, обмежений доступ до ресурсів може обмежити здатність людей і громад справлятися з труднощами і перешкоджати їхньому відновленню та відбудові.

- Можливості працевлаштування:

Можливості працевлаштування відіграють вирішальну роль у зміцненні стійкості, забезпечуючи людям економічну стабільність, соціальні зв'язки та відчуття мети. Безпечна та змістовна зайнятість дозволяє людям задовольняти свої базові потреби, підтримувати почуття гідності та самоповаги, а також робити внесок у свої сім'ї та громади. І навпаки, безробіття або неповна зайнятість може підривати життєстійкість, призводячи до фінансової незахищеності, соціальної ізоляції та погіршення добробуту.

- Мережі соціального захисту:

Мережі соціального захисту, включаючи програми соціального забезпечення, системи охорони здоров'я та екстреної допомоги, забезпечують критично важливу життєву підтримку для людей і громад, які стикаються з несприятливими обставинами. Надійні системи соціального захисту можуть пом'якшити наслідки економічних потрясінь, надаючи фінансову підтримку, медичні послуги та інші форми допомоги тим, хто її потребує. І навпаки, неадекватні або недостатньо фінансовані системи соціального захисту можуть зробити людей і громади вразливими до наслідків економічних спадів, поглиблюючи нерівність і підриваючи стійкість.

- Інноваційні економічні моделі:

Інноваційні економічні моделі, такі як соціальне підприємництво, кооперативні підприємства та ініціативи на рівні громад, пропонують перспективні шляхи для підвищення стійкості та сталого розвитку. Ці моделі надають пріоритет соціальним і екологічним цілям поряд з економічними, сприяючи співпраці, розширенню прав і можливостей та місцевій відповідальності. Використовуючи силу економічних інновацій, громади

можуть підвищувати стійкість, створювати економічні можливості та вирішувати соціальні й екологічні проблеми комплексно й інклюзивно.

Вплив економічних чинників на стійкість є багатограним і складним, охоплюючи низку вимірів, зокрема економічну нерівність, доступ до ресурсів, можливості працевлаштування, мережі соціального захисту та інноваційні економічні моделі. Розуміючи різноманітні способи впливу економічних умов на стійкість, політики, практики та громади можуть розробити цілеспрямовані стратегії для посилення стійкості, сприяння соціальній справедливості та сталому розвитку. Розбудова стійкості вимагає подолання економічної нерівності, що лежить в основі, інвестування в системи соціального захисту та сприяння економічним інноваціям, які ставлять на перше місце добробут людей і громад. Завдяки узгодженим зусиллям, спрямованим на подолання цих економічних чинників, суспільства можуть створити більш інклюзивне, справедливе та стійке середовище для всіх.

Також, значною мірою впливають на стійкість людини політичні чинники, які формують врядування, права, свободи та соціальну справедливість у суспільстві. Цей текст має на меті надати всебічний аналіз того, як політична динаміка впливає на стійкість, проливаючи світло на різноманітні способи впливу політичних чинників на здатність окремих осіб і громад протистояти викликам і відновлюватися після них.

- Ефективність врядування:

Ефективність управлінських структур та інституцій відіграє вирішальну роль у визначенні стійкості суспільства. Сильне та прозоре врядування може сприяти зміцненню довіри, підзвітності та соціальної згуртованості, уможливаючи ефективне реагування на кризи та справедливий розподіл ресурсів. І навпаки, слабе врядування, що характеризується корупцією, неефективністю та відсутністю підзвітності, підриває стійкість, підриваючи довіру, перешкоджаючи прийняттю рішень та поглиблюючи нерівність.

- Захист прав і свобод:

Захист прав і свобод людини має важливе значення для підвищення стійкості та добробуту в суспільстві. Політичні системи, які поважають і підтримують індивідуальні права, громадянські свободи, свободу вираження поглядів, зібрань та об'єднань, створюють сприятливе середовище для процвітання стійкості. І навпаки, обмеження прав і свобод, включно з цензурою, наглядом і придушенням інакомислення, підривають стійкість, стримуючи інновації, перешкоджаючи співпраці та посилюючи недовіру в громадах.

- Соціальна справедливість і рівність:

Соціальна справедливість і рівність є фундаментальними принципами, які лежать в основі стійкості та колективного добробуту. Політичні системи, які надають пріоритет соціальній справедливості, сприяють рівності, інклюзивності та розширенню прав і можливостей, забезпечуючи всім членам суспільства доступ до можливостей, ресурсів і систем підтримки. І навпаки, системи, які увічнюють нерівність, дискримінацію та маргіналізацію, посилюють вразливість і перешкоджають стійкості, збільшуючи нерівність і підриваючи соціальну згуртованість.

- Прозорість та підзвітність:

Прозорість і підзвітність у політичних процесах мають важливе значення для розбудови довіри, сприяння громадській участі та зміцнення стійкості суспільства. Прозорі та підзвітні громадянам політичні системи краще здатні реагувати на кризи, реагувати на скарги та сприяти інклюзивному прийняттю рішень. І навпаки, непрозорість, секретність і відсутність підзвітності підривають довіру, підживлюючи недовіру та обурення, а також перешкоджають колективним зусиллям для подолання викликів.

- Сприяння громадській активності:

Громадянська активність та участь у політичних процесах мають вирішальне значення для розбудови стійкості та сприяння демократичному врядуванню в суспільстві. Політичні системи, які заохочують активну громадянську позицію, діалог і співпрацю, дають можливість окремим особам

і громадам брати участь у прийнятті рішень, відстоювати свої потреби та мобілізувати колективні дії у відповідь на кризові ситуації. І навпаки, апатія, роз'єднаність і безправ'я послаблюють стійкість, руйнуючи соціальний капітал, обмежуючи колективну діяльність і перешкоджаючи згуртованості громади.

Вплив політичних чинників на стійкість є багатограним і далекосяжним, охоплюючи ефективність управління, захист прав і свобод, соціальну справедливість і рівність, прозорість і підзвітність, а також сприяння громадянській активності. Розуміючи різноманітні способи, якими політична динаміка формує стійкість, політики, практики та громади можуть розробити стратегії, спрямовані на зміцнення врядування, захист прав людини, просування соціальної справедливості та заохочення громадянської активності, створюючи більш стійкі та інклюзивні суспільства для всіх. Завдяки узгодженим зусиллям, спрямованим на подолання цих політичних чинників, суспільства можуть підвищити стійкість, сприяти демократичному врядуванню та забезпечити добробут своїх громадян перед обличчям несприятливих обставин.

Підсумовуючи все вище зазначене, вплив культурних, економічних і політичних чинників на стійкість є багатограним і глибоким, формуючи здатність людей і громад долати виклики та процвітати в умовах несприятливих обставин. Розуміючи складний взаємозв'язок між цими вимірами, політики, практики та громади можуть розробити контекстуально релевантні стратегії для зміцнення стійкості, сприяння соціальній згуртованості та сталому розвитку. Розбудова стійкості вимагає подолання базової нерівності, сприяння інклюзивному врядуванню та розширення прав і можливостей людей і громад використовувати свої культурні переваги та ресурси для подолання негараздів.

Висновки до третього розділу

Резилієнтність, як соціально-психологічний феномен має вирішальне значення для здатності індивідів і громад протистояти кризам і адаптуватися до змін. У кризових суспільствах, де постійні потрясіння і нестабільність стають нормою, резилієнтність забезпечує виживання і процвітання. Вона охоплює

не лише індивідуальну здатність до відновлення, а й механізми колективної підтримки, такі як соціальні мережі, взаємодопомога та ефективна комунікація. Соціально-психологічна стійкість допомагає підтримувати соціальну згуртованість і підвищує здатність громад протистояти викликам і відновлюватися після потрясінь.

Культурні, економічні та політичні чинники суттєво впливають на розвиток і прояв стійкості в суспільстві. Культурні чинники, такі як традиції, цінності та соціальні норми, можуть як підтримувати, так і перешкоджати формуванню стійкості. Культури, які цінують солідарність і підтримку, мають більше ресурсів для відновлення в кризових ситуаціях.

Економічні чинники, зокрема рівень добробуту, доступ до ресурсів та економічна стабільність, впливають на здатність громад відновлюватися після криз. Стабільна економіка може краще підготуватися до кризи та ефективно реагувати на неї.

Політичні фактори, такі як ефективність управління, політична стабільність і наявність демократичних інститутів, також відіграють вирішальну роль у розвитку стійкості. Суспільство з ефективними та прозорими політичними системами краще справляється з кризами, що призводить до швидшого відновлення та зростання довіри громадян до влади.

Вивчення стійкості, як соціально-психологічного феномену в кризових суспільствах, а також впливу культурних, економічних і політичних чинників на її розвиток є важливим для створення міцних та адаптивних громад. Це дослідження дає глибоке розуміння того, як різні фактори сприяють або перешкоджають стійкості, що дозволяє розробити ефективні стратегії для зміцнення соціальної стійкості та забезпечення добробуту в умовах постійних змін і криз.

РОЗДІЛ IV. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ ОСІБ ЗІ СТАТУСОМ ВПО

4.1 Характеристика методик та вибірки дослідження

1. Опитувальник. Шкала стійкості Коннора-Девідсона розробили Кетрін М. Коннор і Джонатан Р.Т. Девідсона (CD-RISC): Цей опитувальник є одним з найбільш використовуваних інструментів для вимірювання резилієнтності. Він містить 25 питань, які оцінюють рівень здатності особистості адаптуватися до стресу та труднощів.

Інструкція. Учасники повинні прочитати кожне з 25 питань та відповісти на них за шкалою від 0 до 4, де 0 – «ніколи не вірно», 1 – «майже ніколи не вірно», 2 – «іноді вірно», 3 – «часто вірно», 4 – «майже завжди вірно». Вони мають обрати відповідь, яка найкраще відображає їхні переживання та думки.

Після того, як учасники завершать опитування, обчисліть їхні загальні бали за шкалою CD-RISC. Високий бал вказує на високий рівень резилієнтності, тоді як низький бал може вказувати на меншу здатність до адаптації та відновлення після стресу.

2. Опитувальник. Шкала життєстійкості для дорослих: Цей опитувальник складається з 33 питань і оцінює рівень резилієнтності з різних аспектів, включаючи самовизначення, пристосування, інтерналізацію, принциповість та регулювання.

Інструкція. Учасники повинні прочитати кожне з 33 питань та відповісти на них за шкалою від 1 до 7, де 1 – «абсолютно не погоджуюсь», 2 – «зовсім не погоджуюсь», 3 – «невпевнений», 4 – «трохи погоджуюсь», 5 – «погоджуюсь», 6 – «дуже погоджуюсь», 7 – «абсолютно погоджуюсь». Вони мають обрати відповідь, яка найкраще відображає їхні переживання та думки.

Після того, як учасники завершать опитування, обчисліть їхні загальні бали за шкалою RSA. Високий бал вказує на високий рівень резилієнтності, тоді як низький бал може вказувати на меншу здатність до адаптації та відновлення після стресу.

3. Опитувальник. Шкала життєстійкості Вагнільда та Янга (RS): Цей опитувальник містить 14 запитань, які оцінюють внутрішню силу, комунікацію з іншими, здатність до змін та особистісний розвиток.

Інструкція. Учасники повинні прочитати кожне з 14 питань та відповісти на них за шкалою від 1 до 7, де 1 – «абсолютно не погоджуюсь», 2 – «зовсім не погоджуюсь», 3 – «невпевнений», 4 – «трохи погоджуюсь», 5 – «погоджуюсь», 6 – «дуже погоджуюсь», 7 – «абсолютно погоджуюсь». Вони мають обрати відповідь, яка найкраще відображає їхні переживання та думки.

Після того, як учасники завершать опитування, обчисліть їхні загальні бали за шкалою RS. Високий бал вказує на високий рівень резилієнтності, тоді як низький бал може вказувати на меншу здатність до адаптації та відновлення після стресу.

4. Якісні інтерв'ю та фокус-групи:

Методики такі як інтерв'ю та фокус-групи, дозволяє дослідникам детально вивчати досвід та переживання людей під час кризових ситуацій. Ці методи дозволяють отримати глибинні інсайти щодо механізмів резилієнтності та стратегій адаптації.

Методика Якісне Інтерв'ю працює так:

Вибір учасників: Дослідник обирає учасників, які відповідають критеріям дослідження. Це можуть бути особи зі схожим досвідом або характеристиками, наприклад, люди зі статусом ВПО в кризовому суспільстві.

Проведення інтерв'ю: Дослідник зустрічається з кожним учасником особисто або віртуально і задає заплановані питання. Головною метою є детальне вивчення переживань, думок та досвіду учасників.

Глибинний аналіз: Дослідник аналізує відповіді учасників, шукає патерни та теми, і робить висновки про досліджувані явища.

Методика Фокус-групи:

Вибір групи: Дослідник формує групу учасників зі схожими характеристиками (наприклад, люди зі статусом ВПО в кризовому суспільстві).

Проведення групи: Група зустрічається в спеціально організованому просторі, де ведеться обговорення на задану тему. Дослідник виступає

модератором, спрямовуючи обговорення та стимулюючи учасників ділитися своїми думками та переживаннями.

Запис і аналіз: Група може бути записана для подальшого аналізу. Дослідник аналізує обговорення, виявляє ключові теми та патерни, і робить висновки.

5. Шкала витривалості Кобаса: Цей опитувальник оцінює концепцію ««тривкості»» (hardiness), яка є ключовим аспектом резиліентності. Він містить питання, спрямовані на вимірювання трьох компонентів тривкості: контролю, виклику та згоди.

Інструкція. Учасники повинні оцінити своє погодження з кожним із тверджень, використовуючи шкалу від 1 до 7, де 1 – «абсолютно не погоджуюсь», 4 – «невпевнений», 7 – «абсолютно погоджуюсь».

Забезпечте чіткість щодо того, якість питання стосуються кожного з трьох компонентів резиліентності: контролю, виклику та згоди.

Учасникам дається час на заповнення 10-15 хвилин.

Обчисліть сумарний бал для кожного з трьох компонентів резиліентності.

Підсумуйте результати та визначте загальний рівень резиліентності для кожного учасника.

4.2. Результати емпіричного дослідження

На основі проведеного дослідження ми отримали наступні результати.

Розрахунок середнього рівня резиліентності за допомогою Шкали стійкості Коннора-Девідсона (CD-RISC) передбачає обробку відповідей на всі 25 питань цього опитувальника для конкретної особи. Для отримання результатів, потрібно виконати розрахунки. Отримавши відповіді від усіх осіб на кожне з 25 питань CD-RISC. Ці відповіді оцінюються за чотирибальною шкалою, де 0 - «зовсім не правда», а 4 - «цілком правда».

Далі підсумовуємо всі отриманні відповіді. Після підрахунку всіх відповідей потрібно поділити цю суму на кількість питань, тобто на 25.

Це дозволить знайти середнє арифметичне значення, яке вказує на загальний рівень резлієнтності.

Після проведення розрахунків ми отримали дані результати з 10-ти опитуваних осіб (6 чоловіків та 4 жінки). Детальні результати зображено на рисунку 4.1.

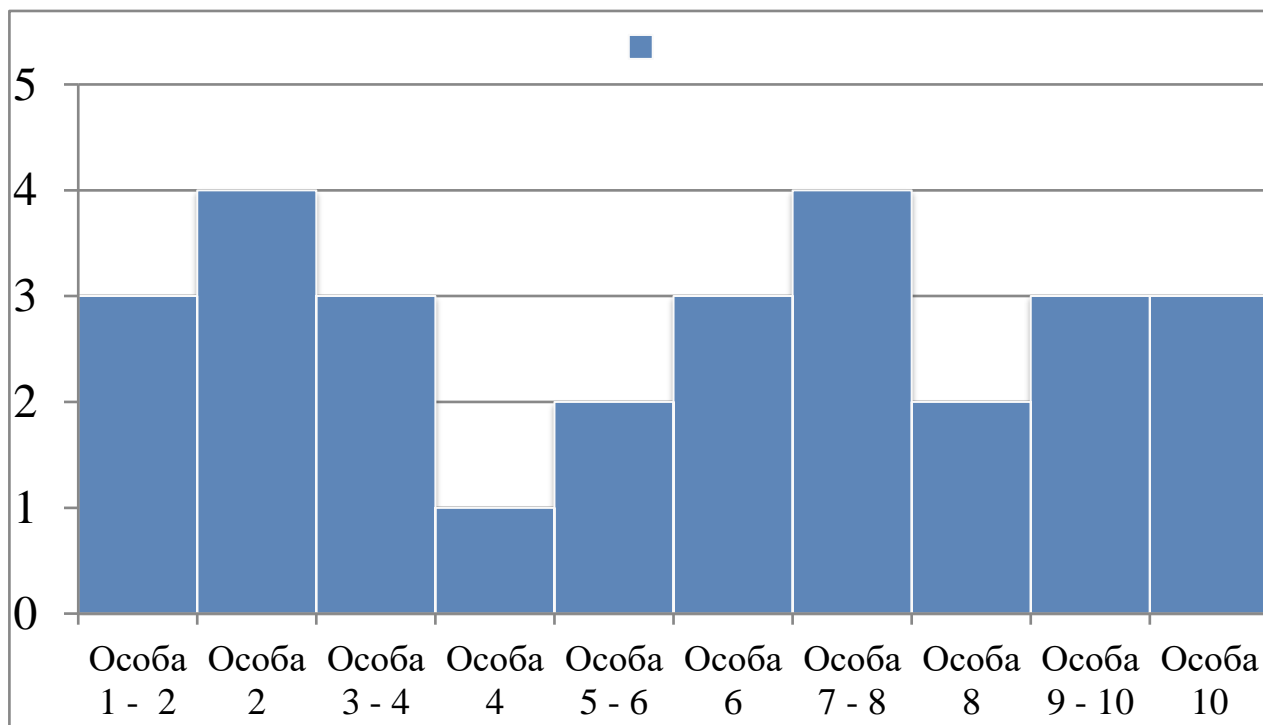

Рисунок 4.1. Результати дослідження за методикою CD-RISC

Дослідження базувалося на аналізі відповідей учасників на 10 питань, де кожна відповідь мала числове значення від 1 до 4. Загальна сума відповідей склала 28.

Результати показали, що найбільш поширеними відповідями були «2» та «3», які відповідали відповідно за 20% та 50% від загальної кількості відповідей. Відповіді «1» та «3» становили 10% та 20% відповідно. Детальні результати зображено на рисунку 4.2.

Отже, на основі результатів можна зробити висновок, що учасники дослідження найчастіше відповідали середніми значеннями (2 та 3), вказуючи на

помірну стійкість до стресу та труднощів, а також на відсутність екстремальних показників. Детальні результати зображено на рисунку 4.2.

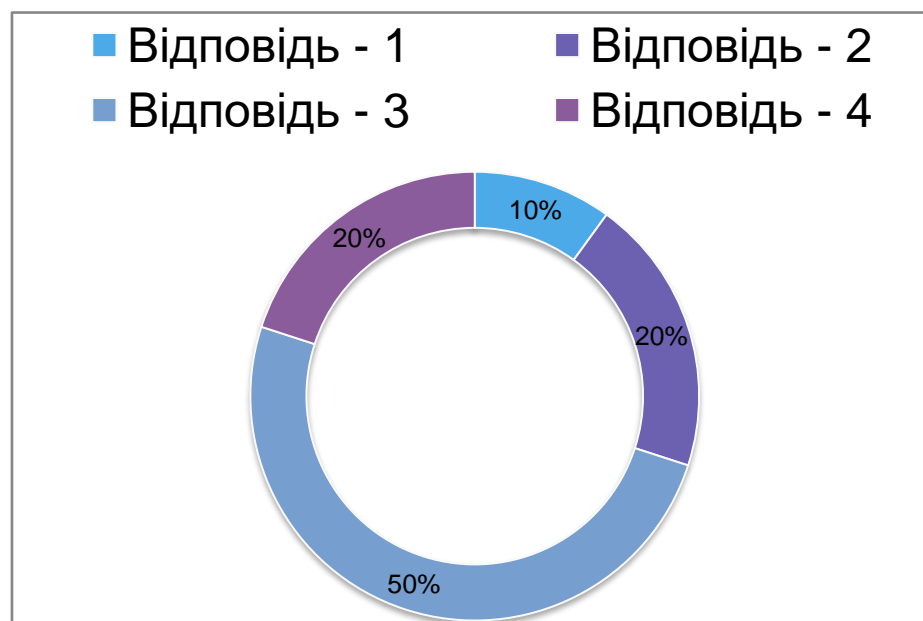

Рисунок 4.2 Статистичні показники дослідження CD-RISC

4.3. Порівняння рівня резиліентності між чоловіками та жінками в контексті проведеного дослідження

Рівень резиліентності може впливати на стать особи у наступних аспектах:

- Спосіб виявлення стресу: Деякі дослідження показують, що чоловіки і жінки можуть реагувати на стрес по-різному. Вищий рівень резиліентності може допомогти краще керувати стресом та адаптуватися до нього.

- Ментальне здоров'я: Висока резиліентність може бути пов'язана з кращим ментальним здоров'ям. У жінок може бути вищий рівень ризиків для розвитку деяких психічних порушень, але рівень резиліентності може впливати на цей ризик.

- Способи розподілу стресу: Чоловіки і жінки можуть виявляти різні стратегії управління стресом. Наприклад, деякі дослідження показали, що жінки частіше використовують соціальну підтримку, тоді як чоловіки можуть більше спиратися на самоідентифікацію.

- Соціокультурні фактори: Соціокультурні норми можуть впливати на те, як чоловіки і жінки виражають свою резиліентність і як це сприймається

оточуючими. Наприклад, в деяких культурах можуть бути різниці у тому, як допустимо виражати емоції та як це сприймається у чоловіків і жінок.

Під час дослідження, 10 осіб, які приймали в ньому участь, були поділені на групи чоловіків(6) та жінок(4). Детальні результати зображено на рисунку 4.3.

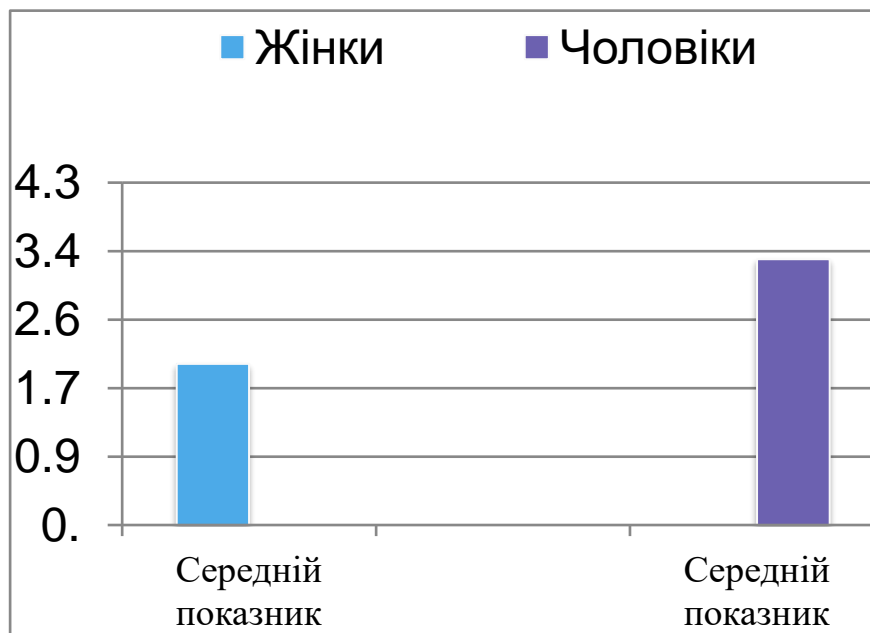

Рисунок 4.3 Статистичні показники дослідження чоловіків та жінок зі статусом ВПО за методикою CD-RISC

Отже, хоча рівень резилієнтності може бути важливим фактором для обох статей, його вплив може виявлятися в різних контекстах і може бути модифікованим соціокультурними та індивідуальними чинниками.

Висновок. У проведеному дослідженні було виявлено, що статистично рівень резилієнтності у чоловіків становив 3,3, тоді як у жінок 2. Ці результати свідчать про те, що в рамках даного дослідження чоловіки продемонстрували вищий рівень резилієнтності порівняно з жінками.

Це може свідчити про те, що чоловіки краще адаптуються до стресу та труднощів порівняно з жінками в контексті цього дослідження. Однак важливо пам'ятати, що на рівень резилієнтності можуть впливати різні фактори, такі як соціокультурні та індивідуальні особливості, і ці висновки можуть не охоплювати всі можливі сценарії.

Подальші дослідження можуть допомогти зрозуміти, чому спостерігаються такі відмінності між статями і які фактори впливають на резилієнтність чоловіків і жінок. Такий аналіз може бути корисним для розробки індивідуальних і колективних стратегій, спрямованих на підвищення резилієнтності та підтримку благополуччя обох статей.

4.4 Кореляційний аналіз взаємозв'язку показників на основі емпіричного дослідження

У проведеному дослідженні феномену резилієнтності у кризовому суспільстві було проведено кореляційний аналіз, щоб вивчити зв'язок між рівнем резилієнтності та іншими факторами. У дослідженні було взято участь 10 осіб, з яких 6 були чоловіками, а 4 - жінками, і всі вони мали статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Під час аналізу встановлено, що середній рівень резилієнтності серед всіх опитаних становив 2 та 3 із 4, тоді як серед чоловіків цей показник становив 3.3, а серед жінок - 2. Ці дані вказують на те, що чоловіки мають вищий середній рівень резилієнтності порівняно з жінками в рамках даного дослідження.

Дослідження феномену резилієнтності у кризовому суспільстві є важливим кроком у розумінні та розв'язанні проблем, пов'язаних із стресом та негативними впливами кризових ситуацій. Результати аналізу показали, що чоловіки та жінки можуть виявляти різний рівень резилієнтності, що може бути впливом індивідуальних та соціокультурних чинників.

Підвищення рівня резилієнтності може виявитися корисним для підтримки та полегшення адаптації осіб до кризових умов, зменшення впливу стресу та покращення загального благополуччя. Додаткові дослідження в цій області можуть допомогти визначити найбільш ефективні стратегії для підвищення резилієнтності у кризовому суспільстві та забезпечення підтримки особам у вразливих групах, включаючи внутрішньо переміщених осіб.

Цей кореляційний аналіз допоміг краще зрозуміти взаємозв'язок між статусом ВПО та рівнем резилієнтності в умовах кризового суспільства. Високий рівень резилієнтності може вказувати на більш успішну адаптацію до стресу та труднощів, що є важливим аспектом в умовах кризи. Однак, необхідно враховувати інші фактори, такі як соціокультурні особливості та індивідуальні характеристики, які також можуть впливати на рівень резилієнтності.

Також варто зазначити, що рівень резилієнтності громадян під час війни має велику актуальність і важливість з декількох причин.

По-перше, війна є надзвичайно стресовим часом для будь-якого суспільства. Громадяни стикаються з різноманітними видами стресу, включаючи фізичні, емоційні та соціальні виклики. Резилієнтність в цих умовах може виявитися критично важливою, оскільки вона допомагає людям протистояти стресовим ситуаціям, зберігати психічне здоров'я та зберігати ефективність у вирішенні проблем.

По-друге, рівень резилієнтності може впливати на здатність особистості пристосовуватися до нових умов, що виникають під час війни. Це може включати ефективне вирішення проблем, прийняття рішень у складних умовах та здатність зберігати позитивне мислення під час негативних обставин.

По-третє, резилієнтність громадян може мати важливе значення для відновлення суспільства після закінчення конфлікту. Люди з високим рівнем резилієнтності можуть швидше і ефективніше відновлювати свої життєві обставини, а також відновлювати та підтримувати соціальні та економічні структури.

Отже, рівень резилієнтності в громадян під час війни є критично важливим фактором для забезпечення їхнього фізичного та психологічного благополуччя, здатності адаптуватися до складних умов та сприяння відновленню суспільства після кризових подій.

Висновки до четвертого розділу

У проведеному дослідженні для оцінки рівня життєстійкості учасників було використано методику CD-RISC (Шкала життєстійкості Коннора-Девідсона). CD-RISC є надійним інструментом для кількісного вимірювання стресостійкості та адаптаційних можливостей. Вибірка дослідження складалася з чоловіків і жінок зі статусом внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що дозволило отримати репрезентативні дані про вплив гендерних факторів на життєстійкість у цій специфічній групі.

Кореляційний аналіз досліджував взаємозв'язок між різними факторами на основі даних емпіричних досліджень. Цей аналіз мав на меті виявити потенційні зв'язки між рівнем життєстійкості та іншими змінними, такими як стать, вік та соціально-економічний статус, серед осіб зі статусом ВПО.

Дослідження проливає світло на гендерні відмінності в рівнях життєстійкості серед осіб зі статусом ВПО, підкреслюючи необхідність застосування гендерно-чутливих підходів у заходах з розбудови життєстійкості. Вищий рівень життєстійкості серед чоловіків свідчить про важливість врахування гендерних чинників при розробці програм і політик підтримки вразливих груп населення. Крім того, кореляційний аналіз може надати цінну інформацію про складний взаємозв'язок факторів, що впливають на життєстійкість, що уможливить цілеспрямоване втручання для підвищення загального добробуту та адаптаційного потенціалу ВПО.

ВИСНОВОК

Отже, феномен резилієнтності в кризовому суспільстві є багатограним і динамічним поняттям, яке втілює в собі здатність людей і громад адаптуватися, відновлюватися і навіть процвітати перед обличчям несприятливих обставин. У ході цього дослідження стало очевидним, що стійкість - це не лише здатність відновлюватися після криз, але й процеси навчання, зростання та трансформації.

У кризових суспільствах, де виклики різноманітні, а ресурси можуть бути обмеженими, розуміння і розвиток стійкості є надзвичайно важливими. Стійкість – це не фіксована риса, а скоріше складна взаємодія індивідуальних, соціальних, економічних, культурних і політичних чинників. Вона охоплює здатність протистояти потрясінням, мобілізувати ресурси та налагоджувати зв'язки в громадах. Крім того, стійкість передбачає плекання надії, активності та цілеспрямованості навіть у розпал несприятливих обставин.

Феномен резилієнтності в кризовому суспільстві підкреслює важливість цілісних підходів, які спрямовані на подолання базової вразливості, сприяють соціальній згуртованості та розвивають адаптаційні можливості на індивідуальному, громадському та суспільному рівнях. У ньому підкреслюється важливість розбудови інклюзивних інституцій, створення сприятливого середовища та інвестицій у людський капітал для посилення стійкості та сприяння сталому розвитку.

Крім того, важливо визнати, що стійкість нерівномірно розподілена в суспільстві, і що певні групи можуть стикатися з більшими викликами та бар'єрами на шляху до стійкості, ніж інші. Тому зусилля, спрямовані на підвищення стійкості, повинні ґрунтуватися на принципах рівності, соціальної справедливості та прав людини, гарантуючи, що найбільш маргіналізовані та вразливі верстви населення не залишаться поза увагою.

Зрештою, феномен стійкості в кризовому суспільстві пропонує, як виклики, так і можливості для окремих осіб, громад і суспільств. Використовуючи сильні сторони розмаїття, сприяючи інноваціям та розвиваючи культуру солідарності та співпраці, ми можемо побудувати більш стійке майбутнє для всіх, яке буде краще оснащене для подолання невизначеності та викликів світу, що постійно змінюється.

Феномен резилієнтності в кризовому суспільстві підкреслює стійкість людського духу і неабияку здатність окремих людей і громад адаптуватися і вистояти перед обличчям несприятливих обставин. Вона слугує нагадуванням про те, що кризи, хоч і є руйнівними, але також можуть бути каталізаторами позитивних змін і зростання.

Дослідження стійкості в кризовому суспільстві дає цінне розуміння факторів, які сприяють стійкості, та стратегій, які можна застосувати для її посилення. Завдяки емпіричним дослідженням, тематичним дослідженням та реальним прикладам ми отримуємо глибше розуміння процесів, механізмів та втручань, які можуть сприяти стійкості на різних рівнях.

Однак важливо визнати, що стійкість не є панацеєю і що розбудова стійкості в кризовому суспільстві вимагає постійних зусиль, інвестицій та співпраці між різними секторами та зацікавленими сторонами. Це вимагає переходу від реактивних підходів до проактивних, превентивних стратегій, спрямованих на усунення першопричин, розбудову адаптаційної спроможності та сприяння довгостроковій стійкості.

Оскільки ми живемо в дедалі складнішому і взаємопов'язаному світі, важливість стійкості в кризовому суспільстві лише зростатиме. Від стихійних лих і пандемій до економічних спадів і соціальних потрясінь – кризи неминучі. Проте, розвиваючи стійкість на індивідуальному, громадському та суспільному рівнях, ми можемо краще підготуватися до штормів і вийти з них сильнішими.

Насамкінець, феномен резилієнтності в кризовому суспільстві є свідченням людської здатності до адаптації, інновацій та оновлення. Воно нагадує нам про нашу вроджену силу і стійкість перед обличчям негараздів

і дає надію на світле і стійке майбутнє. Вивчаючи минулий досвід, інвестуючи в зусилля з розбудови стійкості та працюючи разом, ми можемо побудувати більш стійкі суспільства, які будуть краще підготовлені для протистояння викликам завтрашнього дня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус, Т. І. (2017). Роль соціальної підтримки у формуванні резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки, 22, 112-115.
2. Бонанно, Г. А. (2004). Втрата, травма і людська стійкість: Чи недооцінили ми здатність людини процвітати після надзвичайно несприятливих подій? Американський психолог, 59(1), 20.
3. Борисенко, О. О., & Гуцуляк, Л. І. (2019). Роль і місце соціального капіталу в формуванні резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія, 69, 63-68.
4. Буряк, О. І. (2017). Соціально-психологічні чинники формування резиліентності молоді в умовах кризового суспільства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Українська мова та література. Методика навчання, 850, 235-240.
5. Гуменюк, Т. Л. (2015). Соціально-психологічні особливості розвитку резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки, 2, 139-142.
6. Дроздова, І. А. (2017). Особливості розвитку резиліентності в умовах кризового суспільства. Актуальні проблеми психології, 39, 228-235.
7. Іванов, Д. О. (2016). Формування резиліентності особистості в умовах екстремальних ситуацій. Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки, 144(1), 98-103.
8. Іванова, Г. В., & Шаповал, С. В. (2019). Психолого-педагогічні аспекти формування резиліентності майбутніх фахівців в умовах кризового суспільства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія, 73, 88-92.

9. Ільченко, О. М. (2018). Особливості формування резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. *Психологія та педагогіка*, 2(37), 91-94.
10. Калашникова, О. В., & Кузнецова, І. В. (2019). Психологічні аспекти розвитку резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія*, 71, 106-112.
11. Ковальчук, О. О., & Павленко, В. В. (2017). Фактори формування резиліентності молоді в умовах кризового суспільства. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 3(70), 48-51.
12. Лутар, С. С., Чікетті, Д. та Беккер, Б. (2000). Конструкт резиліентності: критична оцінка та вказівки для майбутньої роботи. *Розвиток дитини*, 71(3), 543-562.
13. Макаренко, В. М., & Кондратенко, Ю. І. (2018). Психологічні аспекти розвитку резиліентності особистості в умовах соціально-психологічної кризи. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*, 3(22), 51-57.
14. Маркова, Л. М., & Рафаїлова, В. М. (2018). Формування резиліентності у студентів в умовах кризового суспільства. *Актуальні питання психолого-педагогічної освіти*, 4(18), 111-117.
15. Мастен, А. С., & Нараян, А. Д. (2012). Розвиток дитини в умовах катастрофи, війни та тероризму: Шляхи ризику та стійкості. *Щорічний огляд психології*, 63, 227-257.
16. Мастен, А. С. (2001). Звичайна магія: Процеси резиліентності в розвитку. *Американський психолог*, 56(3), 227.
17. Мельник, Л. І., & Шляхтенко, А. В. (2018). Резиліентність як ключовий фактор адаптації особистості в умовах кризового суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 3(3), 7-15.
18. Михальченко, О. І., & Чернявська, Г. В. (2017). Формування та розвиток резиліентності особистості в умовах кризового суспільства. *Вісник*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія, 61, 36-42.

19. Пархоменко, А. І., Мельник, Л. І., & Салтан, О. С. (2018). Резилієнтність як соціально-психологічний ресурс людини в умовах екстремальних ситуацій. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 1(2), 53-61.

20. Пархоменко, А. І. (2019). Особистісна резилієнтність як фактор стабільності в умовах екстремальних ситуацій. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», 4(26), 114-118.

21. Саутвік, С. М., Бонанно, Г. А., Мастен, А. С., Пантер-Брік, К. та Єгуда, Р. (2014). Визначення, теорія та проблеми резилієнтності: міждисциплінарні перспективи. Європейський журнал психотравматології, 5(1), 25338.

22. Сидорова, Т. Ю. (2018). Формування резилієнтності молоді в умовах сучасного кризового суспільства. Молодий вчений, 6(56), 244-247.

23. Ткаченко, О. А. (2019). Соціально-психологічні аспекти розвитку резилієнтності особистості в умовах кризового суспільства. Наукові записки. Серія “Психологічні науки”, 31(3), 121-126.

24. Унгар, М. (2012). Соціальна екологія стійкості: Вирішення контекстуальної та культурної неоднозначності нової концепції. Американський журнал ортопсихіатрії, 82(1), 1-17.

25. Чиркова, Т. Л., & Кулакова, Г. О. (2019). Розвиток резилієнтності особистості в умовах кризового суспільства: психологічний аспект. Науковий вісник Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, 24(4), 68-71.

26. Шаповал, С. В., & Забавникова, Т. В. (2017). Роль соціально-психологічного супроводу в розвитку резилієнтності особистості в умовах кризового суспільства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія, 66, 88-92.